

Krzysztof Hryszko¹, Andrzej Lirski²

¹Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

²Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie

Wpływ importu karpia konsumpcyjnych na ich produkcję i ceny w Polsce

Wstęp

Polska obok Czech należy do największych producentów karpia w Unii Europejskiej (Lirski 2011). Większość odłowionych ryb konsumowana jest w kraju, a największe spożycie przypada na okres świąt Bożego Narodzenia, z uwagi na tradycję traktowania karpia jako ważnego dania podczas posiłku wigilijnego. W trakcie kilkunastu dni grudnia, przed świętami sprzedaje się około 80% krajowej rocznej produkcji tego gatunku (Lirski i Myszkowski 2008).

Od początku XXI wieku obserwuje się spadek produkcji karpia, co powoduje obniżenie rentowności gospodarstw prowadzących chów tego gatunku (Wołos i in. 2013). Jako główne przyczyny trudnej sytuacji ekonomicznej gospodarstw, będącej pochodną obniżającej się produkcji karpia handlowego, wymienić należy straty materiału obsadowego spowodowane chorobami ryb oraz presją zwierząt rybożernych (Turkowski i Lirski 2010). Obok wymienionych wyżej problemów, do głównych czynników ograniczających rozwój gospodarstw karpiowych zaliczane są trudności ze zbytem wyprodukowanych ryb (Lirski i Wałowski 2010). Na krajowy rynek karpia negatywnie wpływa jego słabe zorganizowanie (Lirski 2012), niedostatecznie rozwinięte przetwórstwo (Dudziak 2013) oraz zwiększający się z roku na rok import żywego karpia (Seremak 2013). W ostatnich latach, obok Niemiec, Polska jest największym importerem karpia w Unii Europejskiej i to u nas są lokowane nadwyżki produkcyjne z Czech, Litwy i Węgier (Lirski i Hryszko 2013).

Celem badań jest analiza wzajemnych relacji między czynnikami kształtującymi rynek karpia w Polsce, zwłaszcza ocena wpływu importu na ceny i produkcję krajową oraz określenie wielkości tego rynku w analizowanym okresie.

Materiał i metody

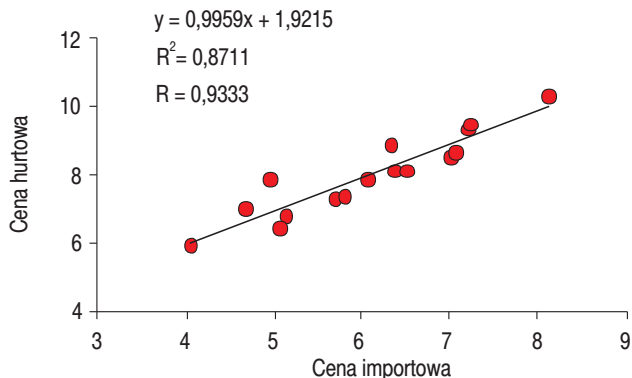
Analizą objęto lata 1997-2012 i dokonano jej w oparciu o dane pochodzące z licznych źródeł. Informacje dotyczące

handlu zagranicznego pochodzą ze zbiorów Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego oraz Centrum Analitycznego Administracji Celnej. W analizie rynku krajowego wykorzystano dane ze zbiorów i badań ankietowych Instytutu Rybactwa Śródlądowego. Badania te, prowadzone w latach 1993-2012 przy użyciu specjalnie zaprojektowanych ankiet, umożliwiły szacowanie produkcji ryb tą samą metodą, dla stałej powierzchni stawowej, przy zmiennym współczynniku reprezentatywności warunkowanym liczbą odesłanych przez respondentów formularzy. Otrzymane z formularzy dane ekstrapolowano na całą użytkową powierzchnię karpiowych stawów ziemnych w Polsce. Badania umożliwiły wszechstronną analizę danych zebranych w poszczególnych sezonach oraz trendów w akwakulturze stawowej w Polsce (Lirski i Myszkowski 2009).

Produkcja rybacka w poszczególnych latach określana była także na podstawie badań ekonomicznych z zakresu rybactwa śródlądowego, przewidzianych w programie Badań Statystycznych Statystyki Publicznej. Analizy w tym programie przeprowadzane są przy użyciu formularzy statystycznych RRW-22 metodą sumowania danych (Lirski i Myszkowski 2013).

Całość analizy została wsparta danymi z zasobów Głównego Urzędu Statystycznego oraz Narodowego Banku Polskiego.

W opracowaniu danych i prezentacji wyników badań wykorzystano metody opisowe, analizę porównawczą, a w przypadku analizy statystycznej metody regresji i korelacji liniowej (Pułaska-Turyńska 2011). W celu konwersji wielkości handlu zagranicznego poszczególnych produktów karpiowych (karp świeży, mrożony) do masy żywej wykorzystano odpowiednie przeliczniki zgodnie z metodologią FAO (FAO 1992, 2000).

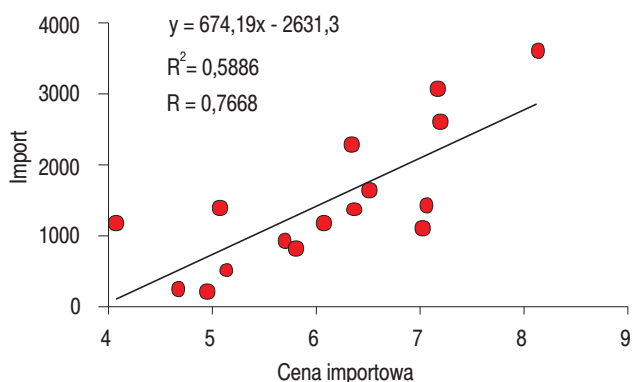

Rys. 1. Cena importowa i cena hurtowa karpia (zł/kg).

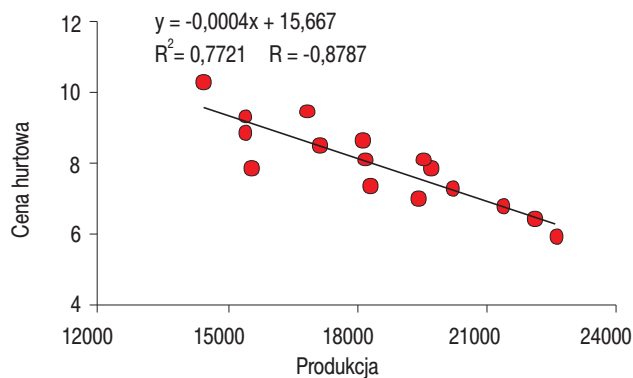
Wyniki i dyskusja

Od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia, to jest od rozpoczęcia transformacji sektora rybackiego i wprowadzenia systemu wolnorynkowego, polski rynek karpia stał się atrakcyjny i dochodowy dla importerów. Zawdzięczać to należy wielkości tego rynku oraz kursów złotego wobec waluty narodowej eksporterów lub dolara amerykańskiego, który wówczas funkcjonował w rozliczeniach (Krúger 2002). Oferty cenowe karpia z importu były w tym czasie bardzo konkurencyjne w stosunku do cen krajowych.

Opłacalność przywozu karpia do Polski potwierdza analiza statystyczna, która wykazała silną zależność cen transakcyjnych notowanych w imporcie, z cenami hurtowymi karpia w kraju. Zarówno współczynnik korelacji (R), jak i determinacji (R^2) przyjmują bardzo wysokie wartości (odpowiednio 0,93 i 0,87) (rys. 1), co praktycznie oznacza, że zmianom hurtowych cen karpia w kraju odpowiada analogiczna zmiana cen importowych, dostosowująca się do aktualnej sytuacji rynkowej. W badanym okresie różnice w poziomie cen importowych i hurtowych były zbliżone i wynosiły 20-30%, a w pojedynczych latach przekraczały 40% (1997-1998, 2000 i 2007). Na podstawie opisanych zależności można stwierdzić, że eksporterzy karpia do Polski uwzględniali w cenie także ewentualne zmiany kursu złotego wobec ich waluty narodowej lub euro. Jednocześnie

Rys. 2. Import i cena importowa (tony, zł/kg).

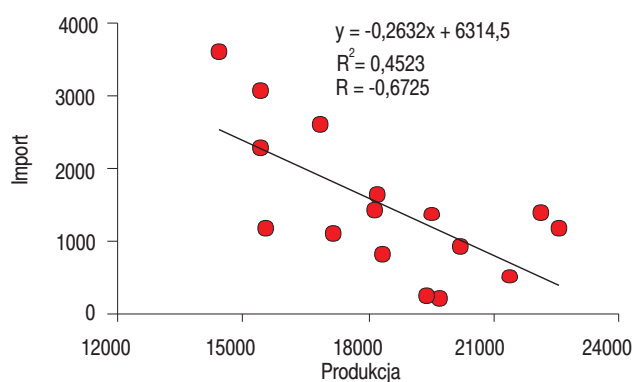

Rys. 3. Produkcja i ceny hurtowe (tony, zł/kg).

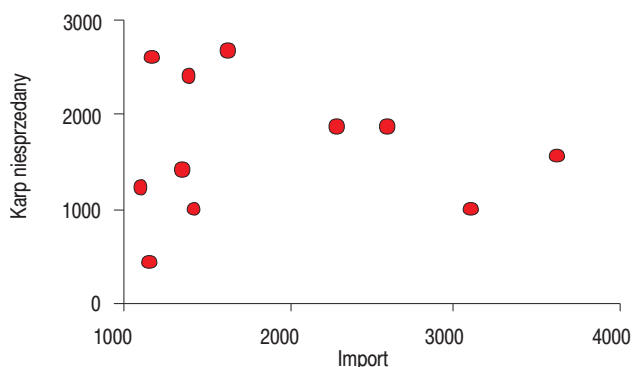
śnie wielkość importu była dodatnio skorelowana z poziomem cen ($R=0,77$, $R^2=0,59$) (rys. 2).

Podobne zależności odnotowywano też w handlu karpem przed II wojną światową, w warunkach gospodarki wolnorynkowej. W II Rzeczypospolitej wzrastająca produkcja krajowa karpia natrafiała na potęgujące się problemy z lokowaniem jej na rynku. Eksport z wielu względów nie był możliwy (Kolanek 1938), natomiast zwiększający się import był oceniany w Polsce jako podstawowa przyczyna perturbacji rynkowych. Spływający z zagranicy żywy karp wpływał na sytuację rynkową nie tylko swoją ilością, ale i ceną, według oceny autora w stopniu nieproporcjonalnym do przywożonych ilości (H.O. 1936).

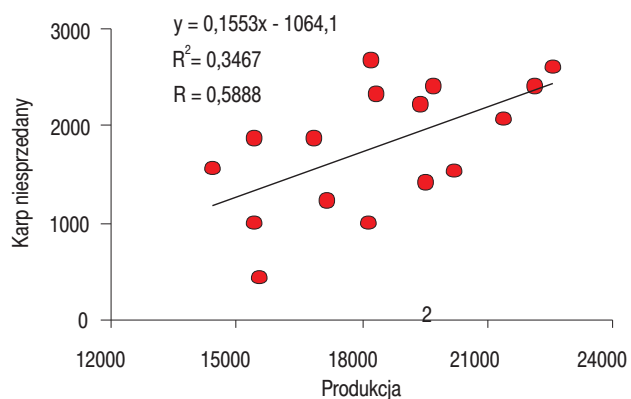
Należy brać jednak pod uwagę, że ceny karpia importowanego mają ograniczony wpływ na ceny krajowe. Za podstawowy czynnik cenotwórczy należy uznać wielkość produkcji karpia handlowego w Polsce w poszczególnych sezonach. Współczynnik korelacji tych dwóch zmiennych przyjmuje w analizowanym okresie wartość -0,88 (rys. 3), a więc prawie zawsze zwiększeniu produkcji towarzyszył jednoczesny spadek cen, jakie krajowi hodowcy byli w stanie otrzymać za sprzedawane ryby. Także w latach trzydziestych ubiegłego stulecia występowały identyczne zależności, czyli wzrost produkcji krajowej powodował drastyczny spadek cen hurtowych uzyskiwanych przez właścicieli gospodarstw. Niskie, nieatrakcyjne dla importerów ceny karpia polskiego zlikwidowały praktycznie przywóz

Rys. 4. Produkcja i import karpia (tony).

Rys. 5. Karp niesprzedany i import (tony).

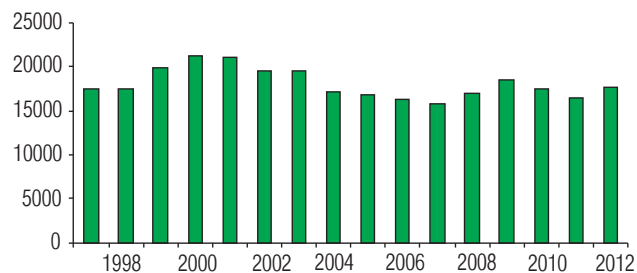

Rys. 6. Produkcja i karp niesprzedany (tony).

karpia z zagranicy w 1937 roku, co jednak nie spowodowało wzrostu cen transakcyjnych (Kolanek 1938).

Wpływ importu na sytuację krajowych producentów karpia należy także rozpatrywać w dwóch aspektach (Begg i in. 1998, Rymarczyk 1996). Z jednej strony należy ujmować import jako zagrożenie dla krajowych producentów, ale trzeba także pamiętać o uzupełniającej roli importu w podaży karpia na rynek w sytuacji oczekiwanego niedoboru. Wielkość importu jest ujemnie skorelowana z produkcją, ale siła związku nie jest silna ($R = -0,67$) (rys. 4). Słabą zależność potwierdza także relacja wielkość produkcji niesprzedanej w danym roku do wielkości importu karpia, która z punktu widzenia statystycznego w całym analizowanym okresie jest nieistotna (rys. 5) oraz produkcji wytworzonej i niesprzedanej w danym roku (rys. 6). Negatywny wpływ importu widoczny był jednak zwłaszcza do połowy lat 2000, kiedy to z porównania dwóch powyższych zmiennych (import i produkcja niesprzedana) wynika, że krajowi producenci byłiby w stanie w pełni zaspokoić potrzeby rynku krajowego.

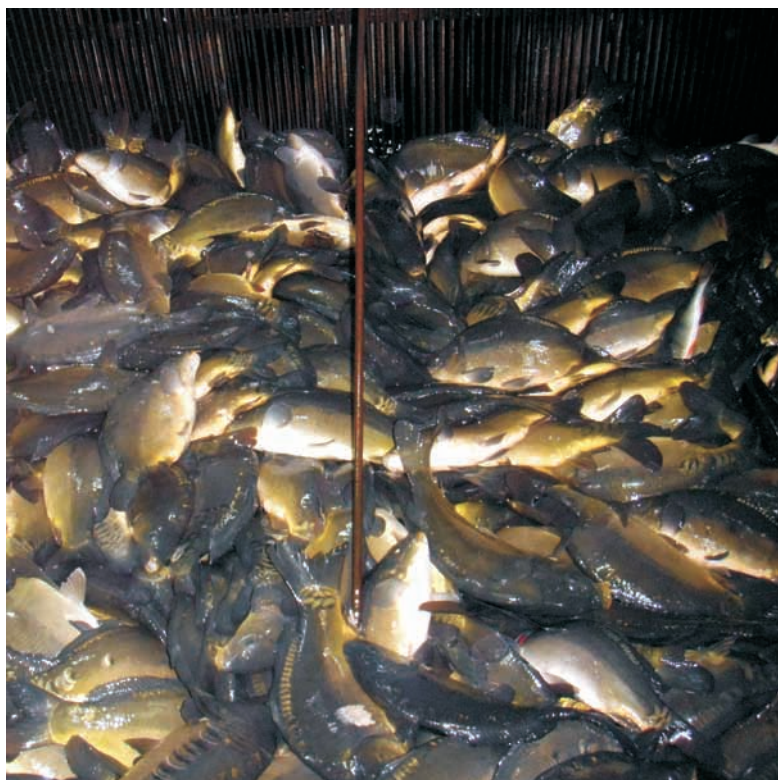
Rosnący od początku XXI wieku problem śnięć wszystkich roczników karpia, szczególnie z powodu chorób wirusowych (Antychowicz 2004) oraz straty powodowane przez zwierzęta rybożerne, to główne przyczyny regresu pro-

Rys. 7. Pojemność krajowego rynku karpia (produkcja+import-produkcja niesprzedana, tony).

dukcyjnego. W tej sytuacji, w ostatnich latach import spełnia coraz częściej rolę uzupełniającą podaż ryb na rynek, a nie konkurencyjną wobec karpia krajowego, gdyż 2-3-krotnie przewyższał ilość karpia niesprzedanego w danym roku. Ograniczenie strat produkcyjnych w poprzednim i obecnym sezonie skutkuje wzrostem wielkości odłowu karpia handlowego i w efekcie import staje się konkurencyjny dla produkcji krajowej. W 2012 roku przewaga importu nad produkcją niesprzedaną wyniosła tylko 40%.

Polska dysponuje obecnie największym rynkiem karpia w Unii Europejskiej i z tego względu należy obok Niemiec do krajów decydujących o sytuacji rynkowej tego gatunku w Unii. W 2012 roku sprzedaż karpia z produkcji krajowej i z importu wyniosła 17586 ton (rys. 7), podczas gdy w Czechach, produkujących w ostatnich kilku latach więcej karpia niż w Polsce, sprzedano na rynku wewnętrznym 10203 tony. Polska z importem na poziomie 3-4 tys. ton w ostat-

Fot. 1. Odłowiony magazyn karpia w Gospodarstwie Rybackim Pustelnia

nich latach jest równocześnie największym importerem w Unii Europejskiej, przed Niemcami (Lirski i Hryszko 2013).

Wzrastająca produkcja krajowa połączona z dużym importem w świetle przedstawionych w artykule zależności skutkować będzie nieuchronnym spadkiem cen hurtowych w kraju.

W odróżnieniu od sytuacji z lat trzydziestych XX wieku obecnie nie ma możliwości administracyjnego ograniczenia czy też zlikwidowania importu karpia. Rozwiązaniem może być jedynie egzekwowanie właściwego oznakowania pochodzenia karpia, co pozwoli na promocję i ochronę krajowego produktu. Niezbędne są też prowadzone równoległe działania marketingowe i promocyjne zwiększające konsumpcję karpia w kraju. Zmniejszanie produkcji krajowej karpia w celu ograniczenia spadku cen należy w świetle przedstawionych wyników uznać za działanie nieracjonalne, gdyż natychmiast podaż uzupełniona zostałaby karpem z importu.

Literatura

Antychowicz J. 2004 – Choroby karpia – Choroby środowiskowe, wirusowe i bakteryjne. Wyd. PIWet.-PIB, ss. 290
Begg D., Fischer S., Dornbusch R. 1998 – Ekonomia – Wydawnictwo PWE, Warszawa: 405-435.
FAO – Conversion factors – landed weight to live weight. FAO Fisheries Circular No. 847, 1992.
FAO – Conversion factors – landed weight to live weight. FAO Fisheries Circular No.847, Revision 1, 2000.
Dudziak E. 2013 – Karp-ryba globalna czy lokalna? Jak powinniśmy go postrzegać? Jak powinien być traktowany? – W: Lirski A., Pyć A.,

Zaremba A. (Red) – Chów karpia w Europie. Wydawca Aller Aqua Polska Sp. z o.o. Nożynko, 31-34.
H.O. 1936 – Osiągnięcia polityki handlowej w dziedzinie importu ryb – Przegl. Ryb. 5: 202 – 205.
Kolanek W. 1938 – Ceny karpia za ubiegłe dziesięciolecie na rynku warszawskim – Przegl. Ryb. 6: 241-246.
Krüger A. 2002 – Quo vadis polskie rybactwo stawowe? Czyli tym razem rozważania o jego historii, dniu dzisiejszym i perspektywach – Wyd. IRS Olsztyn, ss. 17.
Lirski A. 2011 – Stan gospodarki karpiowej w Unii Europejskiej – W: Lirski A., Pyć A. (Red) Chów karpia w Europie stan obecny, trudności, perspektywy. Wyd. IRS, Olsztyn, 15-23.
Lirski A. 2012 – Rynek karpia w Polsce w 2011 roku – Komun. Ryb. 3: 18-22.
Lirski A., Hryszko K. 2013 – Ekstensywnie, intensywnie, czyli ile należy produkować karpia w Unii Europejskiej? – W: Lirski A., Pyć A., Zaremba A. (Red) – Chów karpia w Europie. Wydawca Aller Aqua Polska Sp. z o.o. Nożynko, 10-12.
Lirski A., Myszkowski L. 2008 – Common carp *Cyprinus Carpio* L. production in Poland at the beginning of the XXI century – W: Kamler E., Dąbrowski K. (red) Resource Management, natural, human and material resources for the sustainable development of aquaculture. Wydawca European Aquaculture Society: 381-382.
Lirski A., Myszkowski L. 2009 – Prognoza jesiennej produkcji stawowej w 2009 roku na podstawie badań ankietowych – Komun. Ryb. 6: 11-15.
Lirski A., Myszkowski L. 2013 – Produkcja rybacka prowadzona w stawach rybnych i innych urządzeniach służących do chowu lub hodowli na podstawie analizy kwestionariuszy RFW-22. Opracowania z lat 2005-2013.
Lirski A., Wałowski J. 2010 – Analiza sprzedaży karpia handlowego w 2009 roku – Komun. Ryb. 3: 22-25.
Pułaska-Turyna B 2011 – Statystyka dla ekonomistów – Wyd. Difin, Warszawa: 287-355.
Rymarczyk J. (red.) 1996 – Handel zagraniczny – organizacja i technika, Wydawnictwo PWE, Warszawa: 245-270.
Seremak J. 2013 – Krajowa produkcja ryb i owoców morza, rybactwo śródlądowe – Rynek Ryb nr 19, IERiGŻ-PIB: 18-21.
Wolós A., Lirski A., Czerwiński T. 2013 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2012 roku – W: Mickiewicz M. (Red) Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2012 roku. Wyd. IRS, Olsztyn: 35-44.
Turkowski K., Lirski A. 2010 – The economics of carp farms in Poland – Acta Ichthyol. Piscat. 40 (2): 137-144.

Przyjęto po recenzji 29.11.2013 r.

IMPACT OF IMPORTED CARP ON PRODUCTION AND PRICE IN POLAND

Krzysztof Hryszko, Andrzej Lirski

ABSTRACT. This research focused on analyzing the dependencies of factors that shape the carp market. In particular, it assessed the impact imports have on domestic prices and production and estimated market size. Statistical analysis confirmed significant dependencies between carp domestic wholesale prices and import prices. The import prices were 20 to 30% lower than domestic prices. The domestic price of carp depended primarily on levels of domestic production. Imports did not effect the sales volume statistically significantly. Importing carp during periods of shortages in the Polish cultured fish sector resulting from disease or piscivorous animals can be considered as a possible measure for retaining market share. However, during periods of rising domestic production, carp imports can result in serious disturbances in the domestic market.

Keywords: carp production, carp market, import, prices